

УДК 378.016:[811.111:008]–047.22

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

В.В.Киливник

У статті представлені результати аналізу наукової літератури з теми дослідження. Розглядається важливість формування соціокультурної компетентності як однієї зі складових професійної компетентності майбутніх вчителів англійської мови у процесі навчання. Обґрунтовано та розкрито сутність понять компетентність та компетенція, соціокультурна компетентність, професійна компетентність. Розглянуто різні погляди вчених щодо соціокультурної компетенції, надаються поради щодо побудови процесу навчання майбутніх учителів англійської мови.

Ключові слова: компетентність, соціокультурна компетентність, професійна компетентність, майбутній учитель англійської мови, процес навчання.

СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

В.В.Киливник

В статье представлены результаты анализа научной литературы по теме исследования. Рассматривается важность формирования социокультурной компетентности как одной из составляющих профессиональной компетентности будущих учителей английского языка в процессе обучения. Обосновано и раскрыто сущность понятий компетентность и компетенция, социокультурная компетентность, профессиональная компетентность. Рассмотрены различные взгляды ученых по социокультурной компетенции, даются советы по построению процесса обучения будущих учителей английского языка.

Ключевые слова: компетентность, социокультурная компетентность, профессиональная компетентность, будущий учитель английского языка, процесс обучения.

SOCIOCULTURAL COMPETENCE AS ONE OF CONSTITUENTS OF FUTURE ENGLISH TEACHERS PROFESSIONAL COMPETENCE IN THE EDUCATIONAL PROCESS

V.V.Kylyvnyk

The article analyses the scientific literature on the research topic. Importance of sociocultural competence forming is examined as one of the constituents of professional competence of future English teachers in the educational process. The essence of concepts is exposed, such as competence, sociocultural competence, and professional competence. The different scientific approaches to the researched issue are considered in relation to sociocultural competence. The significance of after-school and extra-curricular activities has been stated. Some suggestions to improving educational process construction of future teachers of English language have been made.

Keywords: competence, sociocultural competence, professional competence, future teacher of English, educational process.

Постановка проблеми. Звернення до проблеми формування соціокультурної компетентності майбутнього фахівця зумовлено загальною логікою розвитку наукових поглядів на сучасну освіту, її призначення та роль в житті людини та суспільства. В умовах євроінтеграційних процесів, які охоплюють різні сфери життя, чітко усвідомлюється необхідність коректування цілей професійної освіти, яка повинна мати соціокультурний характер і формувати відповідну компетентність у майбутніх фахівців. Сьогодні стоїть питання підготовки майбутнього вчителя англійської мови не лише як предметника, але й як педагога широких поглядів та мислення, з розумінням загального соціокультурного контексту своєї діяльності, який здатний самостійно орієнтуватися в культурному середовищі сучасного суспільства та брати участь у діалозі культур для розв'язання проблемних завдань та навчити цього своїх майбутніх вихованців.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Соціокультурну компетентність досліджували такі зарубіжні педагоги, як Е.Боголюбова, Б.Гершунський, В.Зінченко, В.Ледньов, Б.Ліхачова, Н.Пахомов, Н.Розов, Н.Щуркова та інші. Вітчизняні педагоги, такі як В.Буряк, С.Гончаренко, І.Зязюн, В.Кремін, В.Мадзігон, Н.Ничкало, М.Євтух та інші досліджували діяльність на засадах комунікативних умінь та навичок у процесі вивчення гуманітарних дисциплін і стверджували, що соціокультурна компетентність є важливою складовою загальнокультурного розвитку суспільства. Теоретичне підґрунтя для формування соціокультурної компетенції особистості закладено й у працях зарубіжних авторів – М.Бірама, Дж.Вальдеса, Ж.Зарат, М. де Карло, В.Сафонової, П.Сисоева та ін., а також вітчизняних дослідників – С.Ніколаєва, О.Першукова та ін. Важливість формування соціокультурної компетентності визнається як закордонними – А.Печеї, К.Роджерс, П.Сорокін, М.Бердяєв, В.Соловйова та ін., так і вітчизняними дослідниками – А.С.Макаренком, В.О.Сухомлинським, І.А.Зязюном, Г.А.Балом, І.Д.Бехом, А.В.Глузманом, С.В.Савченком, А.І.Капською та іншими. Але на жаль, у психолого-педагогічній літературі немає однозначного визначення поняття соціокультурної компетентності.

Мета статті – розглянути соціокультурну компетентність як одну зі складових професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Спрямованість вивчення мови та культури визначає одну зі стратегічних ліній сучасної мовної освіти та характеризується в мовній педагогіці як соціокультурний підхід.

Державний стандарт освіти передбачає оволодіння майбутніми вчителями англійської мови комунікативною компетенцією. Що ж вона охоплює? Комунікативна компетенція містить у собі три аспекти: мовленнєвий, мовний та соціокультурний. Комунікативна компетенція передбачає чотири види мовленнєвої діяльності: читання, письмо, аудіювання та говоріння. Мовна базується на знаннях лексики,

граматики, фонетики та орфографії. Соціокультурна компетенція складається із країнознавчої та лінгвокраїнознавчої. Серед ключових компетентностей значне місце посідає саме соціокультурна компетентність як складне інтегроване утворення в характеристиці особистості.

Термін «компетентність» дедалі більше став з'являтися в понятійному апараті вітчизняної педагогіки. Компетенція, будучи похідною від компетентності, потрактовується як певна сфера докладання знань, навичок, умінь і якостей, які в комплексі допомагають людині діяти в різних, зокрема і нових для неї, ситуаціях.

Так, Г.Д. Томахін розглядає соціокультурну компетенцію як “знайомство тих, хто навчається, з національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки й здатністю користуватися елементами соціокультурного контексту, релевантними для породження й сприйняття мовлення з позиції носіїв мови. Ці елементи – звичаї, правила, норми, соціальні умовності, ритуали, соціальні стереотипи, країнознавчі знання та ін.” [5, с.23].

На думку В.В. Сафоновой, соціокультурна освіта є запорукою успішного формування професійної іншомовної комунікативної компетенції за умови реалізації принципу дидактичної культуровідповідності, який передбачає відбір і впровадження в навчальний процес культурознавчого матеріалу, що формує соціокультурну основу навчально-методичного комплексу з іноземної мови [3].

С.О.Шехавцова розуміє соціокультурну компетентність як складову професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови, яка вміщує такі компоненти, як:

- лінгвокультурна компетентність (знання історико-культурних, країнознавчих особливостей, етнокультурного фону країни, прояв толерантності, поваги та розуміння соціокультурних особливостей представників інших культур; виявлення соціальної відповідальності за свою поведінку як громадянина Української держави);

- соціолінгвістична компетентність (знання лексичних одиниць з національно-культурною семантикою, особливостей писемного мовлення, знання мовленнєвих особливостей соціальних угруповань та національних меншин);

- етнопсихологічна компетентність (знання соціокультурних норм поведінки в умовах міжкультурної комунікації, національної ментальності, ціннісно-розумових аспектів духовної культури, способу життя соціокультурних співтовариств та співвідносні з ними звички, норми, традиції; уміння та навички культурного самовизначення, тобто визначення себе в якості полікультурного суб'єкта);

- комунікативна компетентність (здатність до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, знання національно-специфічних моделей комунікативної поведінки представників інших мов та культур; вибір відповідного стилю спілкування; уміння використовувати особливості невербального спілкування) [7].

Вивчення англійської мови є головною передумовою досягнення адекватного взаєморозуміння між співрозмовниками, які належать до різних культур. Англійська мова викладається не тільки як засіб спілкування, здобуття додаткової інформації, а й стає засобом відкриття іншого культурного світу, осягнення складності та багатогранності рідної мови та національної культури, національного достоїнства та рівності, засобом громадянської освіти, розвитку особистості, її індивідуальних пізнавальних здібностей, соціальних можливостей, культурних потреб [2, с.179].

Формування в майбутніх вчителів англійської мови соціокультурної компетентності передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм [6, с.167].

Ми вважаємо, що формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців має відбуватись на основі вивчення ними на заняттях з англійської мови національної культури різних країн світу. Майбутні вчителі англійської мови повинні усвідомити відмінності між їхньою рідною культурою та іншими культурами, а також набути вмінь долати соціокультурні відмінності. Стратегічною метою сучасного навчання іноземної мови полягає у формуванні здатності майбутніх фахівців бути ефективними учасниками міжкультурної комунікації, що вимагає забезпечення їх необхідним мінімумом соціокультурної інформації, конче потрібної для адекватного спілкування й взаєморозуміння на міжкультурному рівні, а також для виховання в студентів засобами цієї інформації таких особистісних рис, які дозволяють здійснювати безпосереднє та опосередковане спілкування з представниками інших культур.

Беручи до уваги вищезазначене, можна стверджувати, що підручники та навчальні посібники з іноземної мови повинні включати такий навчальний матеріал, як тексти для читання та аудіювання, зразки діалогів, мовленнєві зразки й формули, навчально-комунікативні ситуації, ролі для опанування моделями комунікативної поведінки, щоб уникнути культурного шоку та непорозуміння у спілкуванні з носіями відповідної мови, оскільки, перебуваючи за кордоном, фахівці повинні бути спроможними влаштуватися без проблем у готелі, звернутися до лікаря, обміняти валюту, скористатися громадським транспортом, зробити покупки в будь-якому супермаркеті, поїсти в закладах громадського харчування,

орієнтуватися в міжнародних аеропортах. Саме тому при вивченні іноземної мови слід подбати про формування в майбутніх фахівців соціокультурної компетентності [2, с.180].

На сучасному етапі соціокультурна компетенція набуває все більшого значення. Вона являє собою засвоєння культурних та духовних цінностей свого та інших народів і є інструментом виховання міжнародно-орієнтованої особистості, яка усвідомлює взаємозалежність і цілісність світу, необхідність міжкультурного співробітництва для розв'язання глобальних проблем.

Майбутній учитель англійської мови сьогодні повинен володіти сучасними ціннісними орієнтирами й досвідом творчої діяльності, бути готовим до співпраці. А це вимагає від досвідченого викладача пошуку нових форм навчально-виховного процесу, які активізують розумову діяльність студентів і потребують володіння певними мовними засобами. Тому, формуючи соціокультурну компетентність у майбутніх вчителів англійської мови, недостатньо виконувати лише тренувальні вправи. Викладач повинен творчо застосовувати мовний матеріал, щоб заняття з англійської мови стало свого роду дослідженням, яке дозволяє студентам використовувати знання з різних предметів, а також створити умови для іноземної комунікації. Виходячи з вищесказаного, формувати соціокультурну компетентність та навчити творчо користуватися мовою можна тільки в ході активного спілкування (взаємодії) всіх суб'єктів навчального процесу, тому на заняттях повинні переважати способи навчання, спрямовані не тільки на засвоєння системи мови. На зміну їм мають прийти інтерактивні форми навчання, що додають процесу учіння діяльнісного характеру, сприяють розвитку в них волі й розкутості, що є справжнім підґрунтям для розвитку комунікативних компетенцій майбутніх викладачів англійської мови. У процесі навчання англійської мови слід використовувати такі різновиди ігор: ділові, сюжетні, ситуаційно-рольові. Наприклад, ділова гра включає імітаційні завдання, ігрове проектування, аналіз ситуації. При цьому формується комплекс комунікативних умінь і вміння відчувати партнера зі спілкування, уміння ідентифікувати себе з ним, знаходити способи досягнення позитивного кінцевого результату. Слід надавати перевагу роботі в малих групах, дискусії, мозковій атаці, кейс-методу, симуляції, презентації, інсценізації тощо [2, с.181]. Варто обирати найбільш адекватні завдання, які вимагали б від студентів уміння легко й швидко приймати умови, запропоновані ситуацією, а також використовувати імпровізацію [2, с.181-182].

Висновок. Отже, соціокультурна компетентність як одна зі складових професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови в процесі навчання передбачає не лише знайомство з історією, традиціями, звичками країни, мова якої вивчається, а й першочергово має давати знання, які можуть стати в пригоді безпосередньо в ситуаціях спілкування. Таким чином, соціокультурна компетентність повинна виступати як мета й результат підготовки майбутніх учителів англійської мови до соціокультурної взаємодії в світі та суспільстві. Вищевикладене дозволяє дійти висновку, що однією з головних цілей вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах має стати формування соціокультурної компетентності, яка допоможе майбутнім фахівцям зайняти в суспільстві те місце, яке б найповніше відповідало їхнім потребам та можливостям.

Ми переконані в тому, що процес здобуття міжкультурної освіти – це нескінченний процес, тому не слід забувати про величезні можливості й позакласної роботи з англійської мови. Різноманітні конкурси, вікторини, виставки творчих робіт та стінних газет, вечори та театралізовані постановки – всі ці та інші види роботи долучають студентів до багатства культури іншої країни в широкому розумінні цього слова, формують у них доброзичливе й зацікавлене ставлення до англомовних країн, їхньої культури і народу.

Література

1. Гопалова В.Н. Формирование социокультурной компетенции студентов технических вузов: дис. на здобуття наук.ступеня канд. пед. наук: 10.00.02. / В. Н. Гопалова. – Київ, 1998. – 200 с.
2. Липшиць Л.В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення англійської мови / Л.В. Липшиць // Педагогічний альманах. – 2012. – Випуск 15. – С. 178-182.
3. Сафонова В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования / В.В. Сафонова // Иностранные языки в школе. – 2011. – №3. – С.17- 24
4. Сиротюк М.В. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів-філологів. / М.В.Сиротюк //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія. Психологія. Педагогіка. – Додаток 4, том III (15). 2009 р. Тематичний випуск № 3/ Відп. ред.: І.П. Маноха – К. : «Гнозис», 2009. – С. 545-552.
5. Томахин Г. Д. Лингвострановедение: что это такое? / Г. Д. Томахин // Иностр. яз. в школе. – № 6. – 1996. – С.22-26.
6. Чернуха Н.М., Мурзіна А.В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів філологів / Н.М. Чернуха, А.В. Мурзіна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 9 (172). – 2009. – С. 165 – 173.
7. Шехавцова С. О. Особливості формування соціокультурної компетентності в майбутніх учителів іноземної мови / С. О. Шехавцова // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – №7. – 2005. – С. 224-230.
8. Щербань Т.Д. Компетентність – якісна характеристика спілкування // Проблеми загальної та педагогічної психології. /Т.Д.Щербань // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка, АПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т. IV. – К.: «Гнозис», 2002. – С.327-332.